

ONDARA

1100 (publicat en el seu cabdal *Glosario mozárabe*, p.x).

És clar que la pron. dels moriscos i cristians assimilà tot seguit *ʿōmda* en *ʿōnda*. Però en el Rept. de Mall. (on l'isolament insular facilitava més arcaisme), encara ho trobem escrit amb *m*, almenys un cop, a la p. 106 «alcheria Algaren *li Ceit Alumdi*». I val a dir que en realitat ignorem si no hem d'entendre *Al-Umdí* també en les altres cites que he donat supra, car en els mss. sol haver-hi la notació amb sigla *ū*, que tant pot significar *um* com *un*; no ho he verificat en els mss. i no valdria la pena, perquè fins si en algun cas es trobés *un* amb *n* i no sigla, sempre ignorariem si era així en l'original (car mai tenim la seguretat que sigui autògraf); i al capdavant es comprèn que en un grup així l'assimilació dental era inevitable i ràpida, un cop perdut el nexce de l'abstracte amb el verb *ʿamad* «sustentare», que només sabien els millors arabòfons.

¹ Diu que en el text d'Abu'l Hatab (s. XII) el ms. porta *ʿond^t* que Ribera vol esmenar en *ʿobd^t*, però posats a esmenar el manuscrit valia més fer-ho en *ʿomd^t*, amb la *m* etimològica.—² En la meua enq. registrava a Onda la gran plaça coneguda per *La Safona* nom d'origen àrab (DECat. VII, 574b).

³ Només a títol de curiositat podem citar una nota de Nicolau Gz.Serrano; «*Onda* i *Quartonda*», «An.C.Cu.Val. X» (1949), 65ss., on pretenia absurdament lligar-lo amb *Quatretonda* (v, E.T.C. II, 143s.). El príncep Pio de Savoia (GGRV 803) pretingué que es deia *Oronda* en temps dels romans fundant-se en uns *Orondins* de l'Àsia Menor i en el riu *Orontes* de Fenícia!! *AlcM*, que vindria d'un bc. *ondar* 'arena de riu'; ja la fonètica demostra aquestes coses com impossibles i fantàstiques (altament bc. *ondar* no és arena sinó 'detritus, residus' de vegades estès a arenes, i Onda no és cap riu, ni en té cap a la vora, o és insignificant).

ONDARA

Nom de bastants pobles i altres llocs, situats sobretot en el País Valencià, i alguns en el Principat.

1) ONDARA, vila valenciana, situada uns 6 k. a l'OSO. de Dénia, prop de mig camí de Pego.

Pron.: *ondára*, anotat a Teulada i rodalia, J.G.M. 1935; id. a les enqs. de 1963 a tots els pobles de l'entorn, entre ells la d'Ondara (xxxiii, 100-102). *Gen-tílic*: *ondarencs* (*AlcM*).

Bona descripció de la població del terme, i les seves produccions en Cavanilles, com una «villa de 300 vecinos» i posant de relleu que «el río Alberca fertiliza los campos de la villa --- y su huerta ---» (II, 211; i també més amunt) d'aquest riu que neix allí

(a l'Alberca <àr. *birka* la-cuna» (amb aigües emergents) i desemboca a mar, al NE. de la vila.

MENCIONS ANT. Ja en el *Rept.*, *Ondara* (abril de 1244 *Bof.*, p.367), on el Rei dona terres a Berenguer de Pau, abril de 1244. Poc després, el mateix 1244, Jaume I, en un doc. p.p. MiretS (*Itin.* p.166) explica que són terres a *Ondara* «cum turri quadrata in dictis jovatis». 1257: *Ondara* (Huici II, 103). 1257: id. (Mtz.Fdo. *DocValACA* I, n38). 1270: Jaume I, tot prenent disposicions enfront de la gran revolta morisca el 14-IX és a Gandia, i ficant-se endins, el 24 despatxa un doc.: «datum apud *Ondaram*» (MiretS., *Itin.*, p.244; cf. *GGRV*, *Gral.* 580). 1325 en dos docs.: *Ondara* (*ACA* reg. 227, fº 154, 158). 1433 (*BSCC* XVII, 209).

Sembla que hi hagué un metge o curander morisc, de qui vindria l'«engüent del moro d'*Ondara*» citat en un document de 1466 (*BABL* VII, 335). 1472: «Ch.Batora et Ç.Humaymar sarraceni loci *Ondare* ac jurati aljame», i el 1482 «G.A.sarracenus loci *Ondare*» prenen part en la venda de panses (de Pop etc.) (*El Arch.* IV 397). 1544: decret papal sobre delmes i primícies de llocs dependents de Dénia, entre ells *Ondara* (ib. II, 342).

Aviat, però, s'hi establiren alguns cristians: segons SSiv., de manera que desmembrant-la de Dénia el 1544 (després de separar-ne Benidoleig que de primer li havien assignat); el 1574 hi havia encara 90 moriscos, i encara llavors només hi havia una capella petita en el castell. Els censos del S. XVII només s'hi registren moriscos: 73, 80, 129 en els dels aa.1563, '72 i 1602 (Lapeyre 43), i 160 el 1609 (Reglà, 118 sotmesos al Marquès de Guadalest); 80 moriscos en l'avaluació governamental d.c. 1600 (*Arch* IV, 82).

Ben cert és «la grande ville du levant d'Al-Andalus» que havia estat arruïnada pels berebers segons el Himyarí (1310-1461. ed. Levi-Provençal, p.38) per més que no la situï més que «en el llevant d'Al-Andalus».

En tot cas bastarien aquestes dades, si no s'hi ajustessin encara altres proves, per assegurar que aquest nom, i tota la sèrie valenciana que va a continuació, són anteriors a la Conquesta, i d'origen mossàrab o àrab. Els enumerarem distingint-los amb nombres i afegint-hi (A) als iguals al nº 1; i (B) a aquells on s'hi ajunta el sufix *-ella, -elles, -ell*.

2)A. Ondara, alqueria i llogaret morisc de la Vall de Guadalest (inconfusible, per tant amb (1); uns 30 k. més al SO. i amb serres i rius entremig). En el *Rept.*, alq. de la vall de Guadalest (*Bof.* 478), donada pel Rei a soldats seus el 1248.1409. En la nòmina dels sarraïns del Coll de Rates, figura només amb 11 moros —més petit, per tant, que *Ondarella* (ed. M. Fabra,6B), amb llista dels noms d'aquests (a la p.216).